

Zelfrapportage is betrouwbaarder dan taalvaardigheidstoetsen

Op 6 oktober jongstleden had REMEDIAAL-redacteur Arjan Krijgsman een gesprek met Peter Tamboer. Tamboer promoveerde enkele jaren geleden op een dissertatie waarin hij o.a. een dyslexie-vragenlijst voorstelde en is momenteel werkzaam als mededirecteur van PSI Testuitgevers.

In de imposante werkkamer van Peter Tamboer staat een prachtige Bösendorfer vleugel en staan zo'n 100 stoelen, die zo zouden kunnen dienen voor een prachtig pianorecital. Tamboer is namelijk niet alleen psycholoog en testdeskundige, maar ook pianoleraar.

Arjan Krijgsman: Kun je vertellen hoe je beide beroepen met elkaar samenhangen?

Peter Tamboer: Misschien begon mijn wetenschappelijk werk wel allemaal wel met mijn verbazing over het onvermogen van sommige (ook zeer begaafde) leerlingen om noten te leren lezen. Daarbij werden door hen allerlei fouten gemaakt, die leken op fouten van dyslectische lezers. Regels overslaan, makkelijk in verwarring raken door de aangeleverde informatie et cetera.

Op de UvA was ik al tijdens mijn studie psychologie in contact gekomen met methodoloog Harrie Vorst. Hij specialiseerde zich in methoden van onderzoek, de constructie van psychologische tests en het ontwerpen van vragenlijsten. Vorst is met name bekend geworden als co-auteur van de SchoolVragenLijst (SVL, SAQI), een veel gebruikte vragenlijst in het Nederlandse basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Met hem maakte ik afspraken over mijn onderzoek, dat uiteindelijk uitmondde in mijn proefschrift *Dyslexia. From diagnoses to theory*.

A.K.: En daarin ontwikkelde je je vragenlijst, die een jaar of wat geleden zo veel aandacht kreeg?

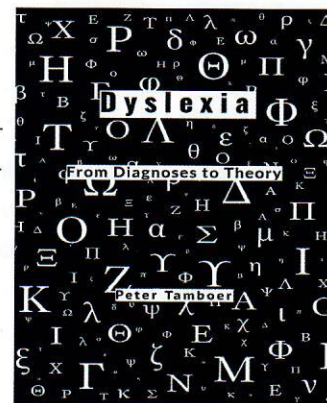
P.T.: Ja, dat klopt. Omdat ik zo nauwe samenwerkte met Vorst, ben ik ook door hem op het spoor gezet van mijn onderzoek. Mijn onderzoek was uiteraard breder, maar met name de methodologische kant kreeg heel veel aandacht.

A.K.: Kun je iets meer vertellen over die vragenlijst.

Waardoor was je op dat idee gekomen? Welke voordelen zagen jullie in die lijst? En wat was het nieuwe daaraan?

P.T.: Totdat ik met mijn vragenlijst kwam, werd dyslexie met name met taalvaardigheidstests opgespoord. Maar in mijn onderzoek kwam ik er achter dat misschien wel twintig procent van de dyslectische studenten geen ernstige taalproblemen ondervinden. Ook was

geen enkele student slecht in alle soorten taalvaardigheid. Dit geeft volgens mij aan dat mensen in staat zijn om met opleiding en intelligentie bepaalde zwakheden te compenseren. Hierdoor kan iemand met dyslexie op het vwo een taaltest toch beter maken dan iemand zonder dyslexie van het vmbo. Dat maakt het lastig om goed vast te stellen wie nu precies wel of geen dyslexie heeft. Daarom kies ik liever voor zelfrapportage: Met een vragenlijst leg je bij de leerling zelf neer, welke informatie hij/zij geeft. De invloed van het algemene schoolniveau van een leerling is dan minder groot omdat leerlingen zichzelf in een vragenlijst vergelijken met hun sociale omgeving, met kinderen van een vergelijkbaar schoolniveau dus. Dan krijg je geen absolute score zoals in een test, maar een *relatieve* score en daar kan je goed mee voorspellen. Je stelt bijvoorbeeld vragen als *Ik heb moeite met het spellen van langere woorden* of *Bij het*

lezen merk ik regelmatig dat ik wel eens een regel oversla of ik haal vaak de ei en de ij door elkaar en laat de leerling dan met 'klopt' of 'klopt niet' antwoorden. Heel veel mensen denken dat zo'n vragenlijst onbetrouwbaar is, maar dat is niet zo. Leerlingen zijn geneigd heel eerlijk te antwoorden. Uiteraard moet je er voor zorgen dat zo'n lijst betrouwbaar en valide is en om dat te bereiken hebben we heel veel pilots uitgevoerd.

A.K. Je gaf aan dat jouw vragenlijst een score van 96 procent oplevert. Was je daardoor verrast?

P.T. Nee, eigenlijk niet. Maar dat heeft ook wel te maken met ervaringen vanuit het verleden van Harrie Vorst en mij (Denk maar aan de SVL, de SchoolVragenLijst) en de uiterst zorgvuldige voorbereiding. Ik was wel verrast door het feit, dat we beter uitkwamen dan de conventionele dyslexie-tests, die een score van zo'n 92 procent halen.

Fragment Vragenlijst

Enkele vragen van de lijst

- Doordat Engels vaak anders klinkt dan het geschreven is, raak ik vaak in de war.
- Omdat ik tijdens het lezen iets verwissel, begrijp ik het anders dan er staat.
- Als ik iets schrijf, heb ik onnodige woorden per ongeluk toegevoegd waardoor anderen weinig begrijpen van mijn tekst.
- Tijdens het maken van een rekensom lijkt het vaak net alsof alle cijfers voor mijn ogen blijven dansen.
- Als ik iets moet onthouden, zie ik weinig beelden voor me.
- Rijtjes uit het hoofd leren vind ik moeilijk.
 - Dat past helemaal NIET bij mij.
 - Dat past in heel zwakke mate bij mij.
 - Dat past in zwakke mate bij mij.
 - Dat past soms wel, soms niet bij mij.
 - Dat past in sterke mate bij mij.
 - Dat past in zeer sterke mate bij mij.
 - Dat past helemaal bij mij.
- Als ik twijfel hoe een woord gespeld moet worden,
 - Dan probeer ik dat woord voor me te zien.
 - Dan spreek ik dat woord heel langzaam hardop uit.
 - Dan probeer ik spellingsregels voor dat woord te vinden.
 - Dan probeer ik me te herinneren of ik voor dat woord een trucje had verzonnen.
 - Dan schrijf ik dat woord heel langzaam op, letter voor letter.

Over de auteur

Peter Tamboer is met Harrie Vorst directeur van Psi Testuitgevers. Hij was jarenlang pianoleraar en studeerde later psychologie aan de Universiteit van Amsterdam (UVA) met als specialisatie ontwikkelings-

psychologie en psychologische methodenleer. In 2019 promoveerde hij met als onderwerp de diagnostiek van dyslexie. Hij ontwikkelde een diagnostische vragenlijst gebaseerd op de nieuwste theoretische en methodologische inzichten in nauwe samenwerking met Harrie Vorst, jarenlang als vragenlijst-expert en docent werkzaam aan de UVA.

Het proefschrift van Peter Tamboer is te vinden onder: <https://pure.uva.nl/ws/files/32997128/Thesis.pdf>

A.K. Waarin ligt nog meer de kracht van jouw vragenlijst?

P.T. Zeker ook in het feit dat we niet vanuit een theoretisch concept, maar vanuit de praktijk van de dyslectici zelf werkten. Wij vonden dat leerlingen met dyslexie niet zozeer meer taalfouten maken, maar een specifiek type fouten. Zo kan je onderscheid maken tussen fouten door dyslexie en bijvoorbeeld door taalachterstand.

A.K. Waarin zie je verder de betekenis van dit instrument?

P.T.: Die is er ook zeker in gelegen dat deze vragenlijst niet alleen voorspelt, maar ook heel gedetailleerd alle zwakke en sterke kanten van een leerling in kaart brengt. Dat geeft leraren in bijvoorbeeld de onderbouw van het voortgezet onderwijs de gelegenheid om snel in kaart te brengen, waar de problemen op bijvoorbeeld dit gebied in de klas liggen en adequaat en snel tot actie over te gaan. Ook als er in een individueel geval nog wat onzekerheid is over dyslexie.

A.K. Kan dat dan niet met andere instrumenten?

P.T. Zeker wel, maar dyslexietests zijn, tijdrovend en kostbaar, worden beïnvloed door intelligentieniveau, en hebben vaak als enige doel om dyslexie vast te stellen, niet om handvatten te bieden aan leraren. Daarnaast is het ook zo dat je bij veel tests vaak te maken krijgt met bias niet alleen door intelligentie, maar ook door bijvoorbeeld taalachterstand. Dyslexie wordt tegenwoordig voornamelijk vastgesteld bij autochtone leerlingen, terwijl bij leerlingen met een andere culturele achtergrond problemen vaak automatisch toegeschreven worden aan taalachterstand. Dyslexie wordt daardoor bij deze leerlingen veel minder vaak gedetecteerd. De vragenlijst omzeilt dat probleem juist.

A.K. In één van je interviews las ik dat je de vragenlijst ook wilde aanpassen voor verschillende niveaus. Is dat inmiddels ook gebeurd?

P.T. Ja, dat is inmiddels ook wel gelukt; we hebben inmiddels drie versies, één voor groep 7/8 van het po, één voor groep 1, 2 en 3 van het vo en een versie voor volwassenen. Alles inmiddels uiteraard ook gedigitaliseerd. En voor bijvoorbeeld mensen met een andere thuistaal kunnen ook specifieke vragen helpen om dyslexie te voorspellen. De vragenlijsten zijn inmiddels ook uitgebreid met een aantal vragen die betrekking hebben op autisme en ADHD. Alles is beschikbaar via het bedrijf waarvan ik inmiddels mededirecteur ben geworden.

A.K. In de theoretische verantwoording in je proefschrift kwamen verschillende oorzaken van dyslexie nog wel aan de orde. In je praktische werk speelt dat geen of in elk geval een veel kleinere rol.

P.T. Ja, dat klopt wel. Ik stel me een situatie voor in een klas met best wel veel diverse problemen en veel deskundigen er omheen. Ik stel me dan voor hoe fijn het is als je als leraar met behulp van de vragenlijst kunt vaststellen waar en bij wie de problemen zitten. Waardoor problemen nou precies veroorzaakt worden, is voor een docent niet essentieel.

Bovendien heeft een docent helemaal geen tijd om zich te verdiepen in wat dyslexie, ADHD en dergelijke nou allemaal precies is. En omdat je met behulp van de zelfrapportage ook informatie krijgt over de sterke en zwakke kanten van een leerling en over de vraag hoe iemand leert, kun je vervolgens starten met een gerichte aanpak.

A.K. Zonder de oorzaken precies te kennen?

P.T. Precies. Nu wordt in de praktijk van het onderwijs vaak heel veel tijd gestoken en inspanning geleverd voor de zoektocht naar oorzaken en voor het opstellen van complexe handelingsplannen. Tijd die niet besteed kan worden aan praktische ondersteuning.

A.K. In je proefschrift heb ik ook gelezen dat dyslexie voor jou geen stoornis is.

P.T. Ik denk dat we sowieso voorzichtiger moeten omgaan met de term stoornis. In het verleden werden kinderen met dyslexie dom genoemd, tegenwoordig wordt vaak geponeerd dat ze een stoornis hebben. Ik ben eerder geneigd om dyslexie als een variatie in het brein te zien. Net als bijvoorbeeld linkshandigheid of homoseksualiteit. 'Vroeger werd linkshandigheid als een stoornis gezien (en moest iedereen met rechts gaan schrijven) en werd homoseksualiteit vroeger zelfs onderdeel van de DSM. Gelukkig wordt daar

(advertentie)

automatiseren is leren elke dag weer!

Rekensprint en RS Online helpen elke dag leerlingen met grote en kleine hiaten in de rekenontwikkeling. Met RT oefenprogramma's, of met oefenprogramma's op de rekenmuur, arrangeer je effectief. Begeleid, zelfstandig of via een digibord automatiseren je leerlingen elke dag! Meld je aan voor een webinar of reserveer een licentie voor je instelling.

#10JAARREKENSPRINT

Met *Rekensprint Online* heb je het ideale hulpmiddel in handen om elke dag 15 minuten te automatiseren. Daarnaast begeleid je leerlingen met grote (en desgewenst kleine) rekenachterstanden: op school, op afstand, individueel of in een klein groepje. Meten doe je in Bareka. Zodat je weet of je leerling op beheersing of tempo vastloopt!

Webinar volgen? Proeflicentie? Ga naar schoolsupport.nl/rsonline
Webinars: 13 december, 31 januari. Of vraag om een **demo!**

Schoolsupport
helpt je verder!

nu anders over gedacht.' In wetenschappelijk onderzoek kun je verder kijken naar oorzaken van dyslexie, maar voor de praktische insteek van het handelen in de klas is dat niet echt nodig.

A.K. Ik las ergens dat je tegen verlenging van de toetstijd voor dyslectische leerlingen bent. Eén argument dat je daarvoor gebruikt, is dat dyslectische leerlingen ook na hun schooltijd niet altijd maar extra-leestijd e.d. kunnen claimen. Maar je had ook nog een tweede argument...

P.T. Ja, dat klopt. De eerste insteek moet vooral zijn dat leerlingen die iets moeilijk vinden – om wat voor reden dan ook – leren om extra hun best te doen. En ik ben niet zozeer tegen extra tijd, maar tegen het benadelen van kinderen die (nog) geen dyslexieverklaring hebben, bijvoorbeeld heel veel kinderen met taalachterstand en tegelijk dyslexie. En dat heeft ook te maken met de moeilijkheid om een precieze cesuur tussen wel of niet-dyslectisch vast te stellen. Tegenwoordig wordt dyslexie vaak gedefinieerd als een leesstoornis, 'poor reading'. Daar ben ik het niet mee eens, maar los daarvan, als je op deze manier dyslexie gaat vaststellen, krijg je de situatie dat sommige kinderen net niet dyslectisch zijn. Deze kinderen krijgen dan geen extra tijd, terwijl zij die net zo goed nodig kunnen hebben, en vallen buiten de boot. Een ander argument is dat gerekenend wordt dat kinderen met dyslexie daar niets aan kunnen doen en daarom recht hebben op extra tijd. Maar dat zou je dan ook kunnen beargumenteren voor kinderen met een lage intelligentie. Die kunnen daar ook niks aan doen. Ik zou dan toch voorstellen om alle kinderen meer tijd te geven. Ik zie daar geen nadelen in. Een derde argument is dat extra tijd het probleem dyslexie niet aanpakt. Het algemene doel moet zijn om leerlingen gericht te helpen. Dat kan op allerlei manieren, ook bijvoorbeeld met steeds beter wordende digitale mogelijkheden zoals voorlees-software als Kurzweil 3000 of wellicht ook via nieuwe mogelijkheden van Kunstmatige Intelligentie.

A.K. Wat zijn je toekomstplannen?

P.T. Waar we al mee bezig zijn, willen we verder uitbreiden. Ik bedoel met behulp van de vragenlijst steeds specifiek in kaart brengen waar de zwakke en sterke punten van de leerling liggen. Daarbij willen we dan graag ook adviezen gaan geven over wat een goede aanpak in de klas kan zijn. We zijn ons ervan bewust dat wij daarmee geen makkelijke toverformule bieden, maar wel een zinnige handreiking rond de vragen: *Wat is er nu eigenlijk aan de hand? En Wat kunnen we daar in praktische zin aan doen?*

A.K. Hartelijk dank voor dit gesprek.

Psi Testuitgevers (voorheen VorstMulderBV) is vooral bekend door de uitgave van de Schoolvragenlijst (SVL, SAQI, ontwikkeld door Joop Smits en Harrie Vorst in de jaren 80 en 90). Deze vragenlijst brengt de schoolhoudingen welbevinden, motivatie en zelfvertrouwen in kaart. De vragenlijst kan gebruikt worden in groep 7 en 8 van het basisonderwijs en alle klassen van het voortgezet onderwijs. Een vereenvoudigde versie is beschikbaar voor praktijkonderwijs en speciaal onderwijs. Een versie voor MBO en internationale scholen is in voorbereiding.

Psi Testuitgevers richt zich op de praktijk in de klas. Het doel is niet zozeer om oorzaken van problemen te vinden, maar om vast te stellen wat de problemen precies zijn, zodat een school betere handvaten krijgt om hun leerlingen te helpen. In recente jaren is deze vragenlijst uitgebreid met vragen omtrent pestgedrag en schoolveiligheid, geheel volgens de richtlijnen van de Onderwijsinspectie.

Nu is ook een dyslexievragenlijst beschikbaar (DVLO, Diagnostische Vragenlijst Leren & Ontwikkelen). Daarmee wordt het ook mogelijk voor een school te zien in hoeverre dyslexie invloed heeft op schoolhoudingen zoals motivatie, zelfvertrouwen en welbevinden. Behalve dyslexie, wordt ook gescreend op mogelijke problemen door dyscalculie, AD(H)D en autisme-spectrum. Tevens worden individuele leerstrategieën in kaart gebracht. Verdere uitbreidingen zijn in voorbereiding, waaronder een intelligentievragenlijst en een screeningsvragenlijst omtrent sociaal-emotionele problematiek zoals alexithymie en Asperger.

Psi Testuitgevers heeft in recente jaren veel geïnvesteerd in modernisering. Digitale mogelijkheden zijn uitgebreid en de beveiliging van persoonsgegevens is geoptimaliseerd volgens de AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming). Alle producten kunnen op eenvoudige wijze worden afgenomen in een enkel schoolaccount.

Psi Testuitgevers is gevestigd in Amsterdam.
Contact via: peter.tamboer@psitestuitgevers.nl